

Cihan Demirci
Damdaki Mizahçı

Mizah ve Mizahçı

Edebiyatın Neresinde?

Yeni bir dergi, yeni bir heyecan fırtınası... Damlarda turladığım ve hayata damdan bakmaya inatla devam ettiğim bir sırada cep telefonum çaldı. Arayan Ankara'dan sevgili Özcan Karabulut, *Imge Öyküler* dergisinin müjdesini veriyor ve yazı istiyordu. Bir "öykü" dergisinde, mizahı oldukça "cid-tiye" alan bir yazarın yapabileceği şeyler neler olabilirdi? Mizah, bir şekilde amuda kalkarak hayata tersten bakmak olduğuna göre işe bu soruyu tersine çevirip de sorarak başlayabilirdim: "Bir 'öykü' dergisinde, mizahı cid-tiye alan bir mizahçının yapabileceği neler olmazdı ki?.."

Bir dönem öykücülüğümüzün içinde çok güçlü bir kol olan "mizah öykücülüğü" neden ortalarda pek gözükmeyen gibi olmuştu? Mizahın edebiyat içinde uzun yıllar "üvey evlat" muamelesi görmesi, bunun nedenlerinden biri olabilir miydi? Edebiyat baba, kendini babası zanneden mizaha, yıllar sonra şu acı gerçeği mi söylemişti: "Ben senin gerçek baban değilim yavrum, senin asıl baban popüler kültürdür, hadi başka kapıyaaaa!.." Sahi, hayat öyküyü ve mizahı kaç geçiyordu bu ülkede? Edebiyatın en samimi anlatım araçlarından biri olan "mizah"ın giderek geri düşmesi aslında toplumdaki "samimiyet" in geri düşmesi miydi? Mizah öyküsü yerine içinde mizah kırıntıları olan öykülerin zamanı mıydı artık? Yoksa mizah en önemli gücü olan, var olma nedeni olan "muhalif olma" tavrını bir süredir askıya aldığı için mi öykünün ve edebiyatın içindeki yeri un ufak bir hale gelmişti?..

Gördüğünüz gibi damda boş durmuyorum!.. Bakın bunlar sadece bir çırpıda damdan aşağı dökülen soru parçacıkları. Daha hayatın bize sorduğu ama muhatap bulamadığı için yanıt alamadığı çok soru var böyle.

Diyeceğim Őu ki; edebiyat çevremiz uzun yıllar sürdürdüğü dar bir bakış açısıyla mizaha üvey evlat olarak bakmakla, o kapının dışında tutmakla aslında kendi bindiğı dalı da kesmiştir, bugün yeni çıkan onca öykücü ve romancı arasında mizah öykücüsünün ve romancısının ortalarda pek gözükmemesinde bu dar bakış açısının çok büyük bir katkı payı vardır.

Sahi, aranızda henüz yeni tanışıklarımız olabilir. Hem böylesi daha da hoş... Efendim bendeniz epeydir damdaki mizahçımız; Cihan Demirci. Yıllar önceydi. Dayanılmaz bir hal almıŐtı ölkemdeki hayat. Artık aramızdan birisinin dama çıkma zamanıydı, çünkü tam zamanıydı, çünkü dam zamanıydı... Ve ben kararlıyım... Çıkacaktım o dama ve bakacaktım oradan hayata ve insana... Sonuçta çıktım yüksekçe bir dama ve artık oradan bakmaya başladım hayata, sana, ona, buna ve tabii ki bana!.. Görüyoruuuum... Görüyoruuuum... AŐağıda içinden yüksek gerilim hatı geçen benim sevgili halkım... Birikim sahibi sevgili halkım aŐağıda birikiyor ve bana el sallıyor. Biliyorum ki, "Az sonraaa" aŐağıdan; "Atla atla!..." diye tempo tutmalar ve daha da ileri gidip halay çekmeler başlar.

Oysa ben bu dama atlamaya çıktım sanıyorsan çooooook yanılıyorsun sevgili halkım... Çünkü ben bu dama atlamaya değıl, hiçbir Şeyi atlamamaya çıktım!..

Ayrıntıların damındayım zira. Amacım ne çanak anteni düzeltmek ne de ülkeyi... Burada amacım ne kiremitleri yerinden oynatan azgın kedileri örkötmek ne de tıkanmış bacaları temizlemek... Sadece ve sadece damdan zum yaparak bakmak istiyordum artık ölkeme ve hayata... Dibe çökmüş bir toplumu daha net görebilmenin yolu biraz da yükseğe çıkarak bakmaktan geçiyordu elbet. Yani demek istediğim, Őuradan biraz Őöyle serin serin, eee biraz da derin derin izlemek maksadım aŐağıları. Amacım damdan hayata bir bakış açısı... O açının toplamı ve hipotenüsün karesi değıl tabii ki... İçi yarı yarıya dolu bir havuzun yarıçapı da umurumda değıl artık! Ben buradan armudun sapına, üzümün çöpüne değıl hayatlarımızdaki öykünün ve mizahın çapına, durumuna bakacağım...

Epik tiyatronun babası Bertold Brecht'in çok sevdiğim bir özlü sözü var, sanki bu özlü sözde ölkemizi tarif ederek diyor ki: "*Mizahın olmadığı yerde yaşamak çok zor, her Őeyin mizaha dönüŐtüğü bir yerde yaşamaksa olanaksızdır!*"

Tahmin edeceğiniz gibi, biz bu sözün ikinci ayağı olan bir yerde yaşıyoruz epeyce bir süredir yani; "her Őeyin mizaha dönüŐtüğü" o çılgın yerde!.. İleriyi gören Bertold Brecht Usta, yıllar öncesinden Őıppadanak bizi tarif etmiş. Bizler Őu anda her Őeyin mizaha dönüŐtüğü bir ölkede yaşamının zorluğunun ötesinde bir de "yazar" olarak yaşamaya kalkmanın olanaksız-

lığını yaşıyoruz âdeta. Hele hele, üstüne üstlük bir de “mizah yazarı” iseniz bu güçlüğüne nefesini her an ense kökünüzde hissediyorsunuz. O yüzden kimilerinin basmakalıp bir şablonla yıllardır söylediği gibi mizahı “cid-tiye” olarak onunla uğraşmak hiç de kolay değil, sürekli akla ziyan olayların yaşandığı bu algımızın yazısı coğrafyada.

Aziz Nesin Usta da, yıllar önce bir söyleşisinde “Her mizahçıda bir parça anormallik vardır” demişti. Bu sözden yola çıkarak mizahçı ile deli arasında ince bir sınır çizgisi olduğunu keşfettim ben yazdıkça, yaşadıkça. Derken mizahçı ile delinin arasındaki farkı şu şekilde yapmaya çalıştım. Deli, deli olduğunun farkında değildir zaten o yüzden delidir ya işte... Mizahçı ise deli olduğunun farkında-ayırda olan insandır. O bu deliliği fark eder ve onu kullanmaya başlar. Tüm bunlar çok dikkat edilmesi gereken çok ince ve hassas bir çizginin üzerinde gerçekleşir.

Mizahçı olmamda iki yazarın, iki ayrı uçtan katkısı olmuştu henüz çocuk yaştayken. İlki “olumsuz” anlamda bir katkı sağlayan Kemalettin Tuğcu’ydu. Benim kuşağım Kemalettin Tuğcu okuyarak büyümüşü bu ülkede. Çocuktum... Küçüktüm... Ama harbiden, sahiden küçüktüm... Biz o zamanlar gerçekten çocuktuk arkadaşlar! Bugünün büyümüş de küçülmüş çocuklarından biri değildik anlayacağınız. Ortalık Kemalettin Tuğcu kitabından geçilmiyordu o vakitler. Zaman mı? 1970’lerin hemen başları. Okudukça okuyor, okudukça hüngür hüngür ağlıyorum. İç parçalayan, yürek yaralayan, nefes daraltan, sırt ağrısı bile yaratan salya-sümük romanlar, öyküler... Yetim çocuklar, perişan hayatlar, henüz arabeskin müzikte patlamadığı bir dönemde en arabeskinden “tek boyut” a indirgenmiş yoksul hayatlar... Kemalettin Ustanın bu gözyaşı çemberini erken yaşta kırarak bu aslında eğreti duran, derinliği olmayan hüznü denizinden rotayı erken kırdım. Çünkü içim daralmıştı. Nefes alamaz hale gelmişim. Okudukça ağlıyor, ağladıkça her şeyi unutuyordum. Oysa ben unutmak istemiyor, bellek sahibi olmaya daha çocuk yaşta can atıyordum. Sıkılmışım. Sıklamak ne kelime, çok bunalmışım ve işte o kasvet yüklü günlerden birinde kendimi ilerde gerçek kurtarıcım olacak mizaha attım.

Artık mizah öykücülüğümüzün ve romancılığımızın modern anlamdaki kurucularından biri olan Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın kitaplarıyla tanışmışım. Kemalettin Tuğcu’yla kapısında kaldığım o hayatın içine rahatça girmişim artık. Çünkü mizah hayatın ta içindeydi. Kemalettin Tuğcu’nun “olumsuz” anlamdaki katkısı, Hüseyin Rahmi Gürpınar’ı okumaya başladıkça “olumlu” bir katkıya dönüşmüş, bu kitaplar bana yaşam sevinci denilen şeyi aşlamıştı, hem de öyle büsbüyük laflar filan etmeden... İşte henüz çocuk yaşta tanıştığım Hüseyin Rahmi’nin mizahıyla, mizahın ne denli samimi ve içten bir anlatım aracı olabileceğinin farkına varmışım. Üstelik mizahta da fazlasıyla “acı” vardı. Üstelik en güçlü ve en kalıcı mizah öyküleri gücünü acıdan ve hüznünden alıyordu. Ama mizah acıyı ve hüznü sömürmüyor, hayatın içinde var olduğu gibi, en doğal haliyle yansıtıyordu. İşte bu yüzden mizahın dayanılmaz doğallıkta bir büyüğü vardı.

Mizah edebiyatımızın büyük ustası Aziz Nesin, mizahımıza kafa yormuş ender isimlerden biri olarak hazırladığı, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı* kitabını sadece kronolojik nedenlerden ötürü Hüseyin Rahmi Gürpınar'la başlatmamıştır. Hüseyin Rahmi Gürpınar mizah edebiyatımızın en önemli kilometre taşlarından biridir. O da kenar mahalle insanların yaşamalarını, küçük sorunlarını yazmıştır, ama dilindeki rahatlık ve yalınlık, üslubundaki akıcılıkla en önemlisi samimi tavrıyla kendini kolayca okutmuştur. Tabii “kolayca” okunması, sık kullanılan bir deyişle edebiyat parçalamaması nedeniyle döneminin ağdalı dil düşkünü yazarlarını pek de hoşnut etmemiş, epeyce eleştiri konusu olmuştur. Zaten bu noktada edebiyat çevresiyle-mizah arasında bir çatışmanın başladığı da söylenebilir. Bakın o dönemin yazarlarından Refik Halit Karay 1950’de kendisiyle yapılan bir röportajda kendisine, “Bizde mizah edebiyatı var mı?” sorusu sorulması üzerine neler diyor: “*Mizah var.. Mizah edebiyatı yok.. Mizah edebiyatı karakter tahlili ister. İnsan karakterinin sivri taraflarını almak lazım. Bizde bu yok. Gündelik tuhaflık, mizah edebiyatı değildir..*”

Şüphesiz her mizah ürünü, edebiyatın kapsamı içine girmez, ama edebiyatın kapsama alanını kimler, nasıl saptamaktadırlar, önemli olan daha çok bu sorunun cevabında gizlidir. Refik Halit’in söz ettiği önemli bir nokta olan “karakter tahlili” acaba mizah dışında çok mu gelişmiştir?.. Geçmiş yıllarda edebiyat-sanat dergileri akıllarına geldiği anda biz mizahçılara hep aynı soruyu sordular: “Mizah sizce edebiyat mıdır?” Sorunun omurgası sakatlık içerdiği için ben bu soruyu hep alaycı bir şekilde yanıtladım. Çünkü aslında edebiyatın bir anlatım aracı olan mizah her yazarın kaleminde görülebilecek bir şeydir. Kimsenin tapulu malı değildir. Mizah yazarında daha fazla görünmesi onun edebiyatçı olmadığı anlamına geliyorsa, o zaman hemen “Damdaki Mizahçı” kimliğimizi takınarak hayata tersten bakıp biz de şunu sorarız: “Mizahçılığı öne çıkartmayan ama az da olsa belli bir mizah dozu olan her yazar da illa ki edebiyatçı mıdır?..”

Diyeceğim şu ki; edebiyat çevremiz uzun yıllar sürdürdüğü dar bir bakış açısıyla mizaha üvey evlat olarak bakmakla, o kapının dışında tutmakla aslında kendi bindiği dalı da kesmiştir, bugün yeni çıkan onca öykücü ve romancı arasında mizah öykücüsünün ve romancısının ortalarda pek gözükmemesinde bu dar bakış açısının çok büyük bir katkı payı vardır.

Gelecek sayıda, Hüseyin Rahmi ile başlayan mizah öykücülüğü sürecimizin içine girerek, bugünlere ve “mizah öykücülüğü”nde vardığımız son noktaya gelmeye çalışacağız. Ayrıca mizahçının yıllarca yaşadığı anlamsız bir “dışlanma” nedeniyle, güç eline geçtiğinde edebiyatçıdan nasıl intikam aldığına da dam üstünden farklı bir yorum getireceğiz.

Sevgili dostlar, Damdaki Mizahçı'nızın başka damlara atlama zamanı geldi, iki ay sonra başka bir hayat damında görüşmek üzere, şimdilik gülekalın...